

ATATÜRKÇÜLÜĞÜN EVRENSELLİĞİ

SUAT İLHAN

Atatürk ve Atatürkçülüğün en az incelenen yönü, diğer uluslar üzerindeki etkileridir. Bu konuda münferit yayınların dışında, bütünlüğü olan araştırmalar ve bu araştırmalara dayanan yorum ve değerlendirmeler yapılmamıştır.

Atatürk ve Atatürkçülüğün evrensel yönü ile ilgili araştırmalar, ağırlığı üçüncü dünya ülkelerinde olmak üzere, her ülke ayrı ayrı ele alınarak yapılabileceği gibi, askerî, ekonomik, sosyal ve politik konular ele alınarak, bütün üçüncü dünya ülkeleri için topluca da yapılabilir.

Atatürk ve Atatürkçülüğün evrensel yönünün, teorik ve uygulamaya yönelik olarak incelenmesi gerekmektedir. Konunun teorik açıdan incelenmesi şu başlıklar altında yapılabilir:

- a. Millî nitelikleri yanında evrensel ve çağdaş nitelikleri de bulunan Atatürkçülüğün, yeni bir dünya görüşü olarak özellik ve unsurlarının araştırılması ve değerlendirilmesi;
- b. Atatürkçülüğün diğer büyük düşünce sistemleriyle karşılaştırılması;
- c. Düşünce sistemleri tarihi içerisinde Atatürkçülüğün yeri.

Atatürk ve Atatürkçülüğün evrensel yönünün teorik incelemesi ile birlikte, aşağıdaki hususlarda uygulamaya yönelik incelemesi de yapılabilir:

- a. Atatürk düşünce sisteminin uluslar arası yankıları. Hangi görüş ve uygulamanın, hangi ülke veya ülke grubunda etki ve yankı yaptığı;
- b. Atatürkçülüğün Türkiye'deki uygulamasının dünyadaki siyasi olaylar üzerindeki etkisi ve katkısı;
- c. İstiklâl Harbi'nin diğer kurtuluş hareketlerine katkısı ve öncü olma değeri;
- d. Atatürk ve Atatürkçülüğün geleceğe yönelik olarak değerlendirilmesi.

Teorik veya uygulamaya yönelik incelemeye başlamadan, dış dünyanın, Atatürk ve Atatürkçülüğü, zamanında ve bugün nasıl değerlendirdiğinin araştırılması, şüphesiz, vazgeçilmez ilk adımdır. Bunun için Sayın Bilâl

Şimşir'in İngiliz Belgelerinde Atatürk adlı 4 ciltlik derlemesi mutlu ve örnek bir başlangıçtır. Atatürk ve Atatürkçülükle ilgili yabancı yayınların kütüphanelerimize kazandırılması da zorunludur.

Konu büyüktür, saha boştur ve araştırmalarını beklemektedir. Şüphesiz, bütün bu araştırmalar en iyi olarak Türk bilim adamları tarafından gerçekleştirilebilir. Araştırma için, konunun kendi özel metodolojisinin belirlenmesi de gerekir. Metodoloji tespit edilirken, Atatürkçülüğün bütünlüğü olan bir düşünce sistemi olduğu ve sosyal, ekonomik, politik, askerî unsurları dikkate alınmalıdır.

Evrensel incelemede, ana olay ve unsurları ile birlikte Atatürkçülüğün Türkiye'deki uygulamasında etkili, hâkim özelliklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bütün bu incelemelerde aşağıdaki görüşler temel veriler olarak değerlendirilebilir.

Atatürkçülük, bütünü ile millî devlet kurulmasının, bu millî devletin çağdaşlaşması ve her çağda çağdaş olabilmesinin ilkelerini, uygulama esaslarını ve yönetimini belirler.

Türkiye'deki uygulama, üç büyük olayın bütünüdür. Bunlar; İstiklâl Harbi, inkılâplar ve millî egemenliğin sağlanması olaylarıdır. İktidar değiştirilerek gerçekleştirilen millî egemenliğin sağlanması da inkılâplarımızdan birisidir. Fakat önemi ve etkisi sebebiyle ayrı olarak düşünülmesi yararlı olacaktır. Millî egemenliğin sağlanması için iktidar kaynağının değiştirilmesi, iktidar tabanının genişletilmesi, iktidarın millete devri gerekmiştir.

Bütün ilke ve inkılâplar, bir bütündür. Ancak Atatürkçülükte kesin bağlantı ve saplantılar yerine şartlara ve ihtiyaçlara uygun olarak aklın ve bilimin bulacağı cevaplar asıldır. Atatürk ilke ve inkılâplarının, çağımız şartlarında, akıl ve bilimle bağdaşan en geçerli, en gerçekçi düşünce ve uygulama sistemini oluşturduğu her geçen gün daha açık olarak anlaşılmaktadır.

Atatürkçülüğün uygulanmasında önemli üç büyük olay olan İstiklâl Harbi, millî egemenlik ve inkılâpların her birisinin evrensel etki ve yankısı farklı olmuştur. Bunlardan İstiklâl Harbi'miz, inkılâplarımıza ve millî egemenlik uygulamamıza nazaran diğer uluslar üzerinde daha fazla etki yapmış ve daha fazla yankılanmıştır. İstiklâl Harbi'miz, sömürge durumunda olan ve işgal edilmiş bulunan bütün mazlum milletlere güç ve ümit vermiştir. İstiklâl Harbi ile Türk milleti, mazlum milletlere karşı tarihî

sorumluluğunu da yerine getirmiştir. Türk gerilemesinin başlamasından sonra -Viyana'dan sonra- doğu ülkeleri, Avrupalılar tarafından sömürgeleştirilmeye başlanmıştır. Bundan üç yüzyıl sonra kazanılan İstiklâl Harbi'nin öncülüğü ve sağladığı ortamdan sonra aynı ülkelerin kurtuluşları başlayabilmiştir.

Viyana'dan dönüşün durdurulduğu yer Sakarya'dır. Sakarya Meydan Muharebesi yalnız Türk tarihinin değil, dünya tarihinin de büyük bir dönüş, büyük bir doruk noktasıdır. Batılılar, Türkleri başlangıçta kendileri için bir tehdit olarak, daha sonra genişlemelerine ve yayılmalarına bir engel olarak görmüşlerdir. Türk gücü bertaraf edilmeden doğuda hâkimiyet gerçekleştirilemeyecekti. Bunun için Türkleri önce Avrupa'dan, sonra Anadolu'dan atmak gerekiyordu. Doğu sorunu ismi verilen bu politika başarı kazandıkça üçüncü dünya ülkelerini sömürgeleştirmek, işgal etmek kolaylaşmıştır. Türklerin Karadeniz hâkimiyetini, Akdeniz hâkimiyetini kaybetmeleri, Hint Okyanusu'nda Portekiz savaşlarıyla kaybettiği üstünlüğü, batının işgal ve sömürgeciliğine yeni sahalara açmıştır. Dünya tarihine Sakarya Meydan Muharebesi kadar değişiklik getiren meydan muharebesi sayısı çok fazla değildir. Birinci Dünya Harbi'nin gururlu galipleri bu galibiyetlerinden dört yıl sonra asırlardır görmedikleri yenilgiyi tatmışlardır. Batılılar bu yenilginin geleceklerini çok yakından ilgilendirdiğini içlerinde hissederek kıvranmışlar, 30 Ağustos Zaferi'ni takip eden günlerde Trakya'yı Türklere vermemek için Balkanlar'dan (Romanya, Yugoslavya), Uzak Doğu'dan (Yeni Zelanda, Avustralya, Hindistan) ve birbirlerinden imdat istemişlerdir.

İstiklâl Harbi ile dünyada kurtuluş harpleri dönemi başlamıştır. İstiklâl Harbi millî tarihimizi aşarak evrenselleşmiş, üçüncü dünyanın doğuşuna öncülük etmiş, örnek olmuştur. İstiklâl Harbi'mizin öncülük ettiği kurtuluş harpleri, çeşitli politikalar ve dünya güçleri tarafından kendi amaçlarına uygun olarak yönlendirilmek ve kullanılmak istenmiştir. Bu müdahaleler birçok kurtuluş harbini amacından saptırarak ve mazlum milletlerin bir gücün etkisinden kurtulurken bir başka gücün etkisi altına girmelerine sebep olmuştur.

Türk İstiklâl Harbi'nin en büyük özelliği ise, hiçbir dış gücün etkisi ve katkısı olmadan yapılmış olması ve tam bağımsızlığa yönelik bulunmasıdır. İstiklâl Harbi'nin başlangıcında, henüz çok zayıf bulunduğu bir dönemde, Sovyetler Birliği yardım karşılığı olarak bağımsızlığımızı gölgeleyecek bazı haklarla birlikte Van ve Bitlis'i istediğinde, kesinlikle

reddedilmiş ve Sovyetler emperyalizmlle suçlanmıştır. Türk İstiklâl Harbi, bir kurtuluş harbi olarak, kendi düşünce zeminini de kendisi hazırlamıştır.

Kurtuluş harpleri, bu mücadeleyi veren ülkenin kendi özel şartlarına, uygulandığı tarihteki dünya güç merkezleri ve hâkim politikaların etkilerine bağlı olarak uygulamada farklılıklar gösterebilir. Kurtuluş harpleri bu özel şartlar dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Türk kurtuluş hareketinin özelliğini oluşturan temel unsurlar; hareketin liderinin, Atatürk'ün üstün kişiliği, Türk milletinin tarihî ve kültürel yapısı, Türkiye coğrafyası ve İstiklâl Harbi'nin yapıldığı tarihteki dünya politik durumudur.

Türk kurtuluş hareketini gerçekleştiren Türk milleti, dört asır önce asrına ismini vermiş bir büyüklükten gelmektedir. Asya bozkır medeniyetinin temsilcisidir; İslâm medeniyetinin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuştur. Türk ve İslâm medeniyetlerinin sentezini gerçekleştirmiş ve bu sentez medeniyete dayalı olarak dünyanın en uzun ömürlü ve en büyük imparatorluklarından birisinin kurucusu olmuştur. Bu imparatorluğun devlet düzeninin ve medenî yapısının üstünlüğü, büyüklüğü her yeni incelemede biraz daha gün yüzüne çıkmaktadır. Türk milleti, 200'e yakın devlet kurmuştur. Bu milletin kültür birikimi, gelenekleri ve ruh yapısı ile, ilk defa devlet kuran bir topluluğun milletleşmesinde, devletleşmesinde, şüphesiz, bazı farklar olacaktır.

Kurtuluş hareketlerinin liderleri, hareketi şekillendiren ana unsurlardan bir diğeridir. Atatürk kurtuluş harplerinin öncü lideridir. Büyük tarihî birikimin, Türk kültür çevresinin yetiştirdiği bir dahidir. Diğer kurtuluş harplerinin liderlerinde bu büyüklüğü bulmak, şüphesiz, zordur. Ancak, diğer kurtuluş harplerinin liderlerinin önünde Atatürk gibi bir örnek vardır. Atatürk'ün ise önünde böyle bir örnek yoktur. Kurtuluş harplerinin incelenmesinde liderin değerlendirilmesi, hareketin şekillenmesindeki etkisi sebebiyle önemlidir.

Bütün askerî, politik, ekonomik ve sosyal olayları etkileyen en önemli unsurlardan birisi de, şüphesiz, coğrafyadır. Coğrafyalar altı ile, üstü ile, iklimi ile ülkelerin kaderinde birer emrivaki olarak görülmelidir. Bu sebeple, kurtuluş harplerini yapan ülkelerin coğrafyalarının da olguyu şekillendiren bir etken olarak incelenmeye alınması gerekir. Türkiye coğrafyasının özelliklerinden birisi, batıya karşı doğunun kalkını olmasıdır. Türkiye coğrafyası, yalnız doğu-batı arasında değil, her yönden gelen etkilere karşı,

gerisinde kalan bölgeye kalkan görevi yapar. Türkiye coğrafyası, bütün ihtirasların yol kavşağı ve düğüm noktasıdır. Bu coğrafyanın dünyadaki bütün mücadelelerde yeri ve ağırlığı vardır. Bütün kültürlerle ve dünyada teşekkül eden bütün güç merkezleriyle teması ve ilişkisi vardır. Bu coğrafyada ancak her sahada güçlü olmak şartıyla millet hayatı sürdürülebilir. Kurtuluş mücadelesi veren her ülke, coğrafi yapısı da dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

Ülkelerin kurtuluş mücadelelerinin verildiği tarihteki dünya politik yapısı, dünyaya egemen güçlerin durumu, siyasi akımlar ve yayılma yöntemleri ayrıca dikkate alınması, incelenmesi gereken unsurlardır. 1920'lerdeki dünya güçleri ile 1950'lerdeki dünya güçleri ve politik akımlarının etkinlikleri, şüphesiz, aynı değildir. Belirtilen hususlar dikkate alınarak Atatürk ve Atatürkçülüğün evrensel etkileri incelenirken görülecektir ki, her ülke, kendi şart ve ihtiyaçları yönünde Atatürkçülüğü değerlendirmeye ve bu görüş ve uygulamalardan yararlanmaya çalışmıştır.

Kendi şartları gereği Atatürkçülüğün yalnız bir yönünden faydalanmayı düşünen ülkeler ve düşünürler de vardır. Örnek olarak, bir kısım Güney Amerika ülkelerinin düşünürleri, Atatürk'ün millî devlet kuruculuğundan milletleşmek, devletleşmek, millî devlet olabilmek için yararlanmayı düşünmektedirler. Onların gözünde Atatürk, bir millî devletler kurucusu, uluslar yaratıcısıdır. Bazı Güney Afrika düşünürleri, kendi kültürlerinin bütünü ile yok olmasından endişelenmekte, Atatürkçülükteki batılılaşmayı kabullenmeyip yalnız modernleşme ilkesini savunmaktadırlar.

Atatürk'ü bir çağdaşlaşma önderi ve Atatürkçülüğü bir çağdaşlaşma yöntemi olarak görmeyi ve bu düşünce sisteminin bütünlüğünün idrakine ulaşmayı çok kolay bir hadise olarak görmemelidir. Bu düşünce sistemi ve uygulamaya temel teşkil eden ilkeler, çağımızın gerekleridir. Çağa uyum, bugün için, bu ilkelerle mümkündür. Ancak Atatürkçülük, bunlardan da önce aklın ve bilimin yol göstericiliğini esas alan, aklın ve bilimin verilerinin şartlara ve ihtiyaçlara göre kullanılmasını öngören bir düşünce sistemidir.

Atatürkçülük, İkinci Dünya Harbi'nden sonra daha fazla örnek değeri kazanmış ve Atatürk, bir dünya değeri olmuştur. Bu sonuçta, İkinci Dünya Harbi sonunun şartları etkili olduğu kadar, işgal ve sömürge altındaki mazlum milletlerde Atatürk örneğinin yerleşmesi ve yaygınlaşması için gerekli zamanın geçmiş bulunması da önemli etken olmuştur. Atatürk'ün mazlum milletler üzerindeki ilk etkisi, İstiklâl Harbi ile batılılara tattırılan

yenilgi sonucu olmuş, Müslümanlar Atatürk'ün gazilik yönünü özellikle benimsemişlerdir. İstiklâl Harbi'ni takip eden halifelğin kaldırılması ve inkılâplar, bu topluluklar için anlaşılması zor, ulaştırılması güç büyük hedeflerdi. Bu noktada batıların yanlışa dayanan propagandaları ile Atatürkçülüğe bağlılıkta duraklama görülür. Ancak zaman, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü tekrar yüceltmiş ve Atatürkçülüğün yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Savaşlar, askerî değerleri ile birlikte, geleceğe yönelik etkileriyle değer kazanırlar. Şüphesiz, İstiklâl Harbi askerî açıdan büyük bir değer taşır. Fakat askerî değeri kadar önemli yanı, sonucundan yararlanılarak gerçekleştirilen atılımlardır. Savaş amaca giden yolu açar, genişletir ve güvenliğini sağlar. İstiklâl Harbi, bağımsızlığımızın, egemenliğimizin, özgürlüğümüzün, çağdaşlaşmamızın, millî devletimizi kurabilmemizin vaz geçilmez ilk adımıdır. Ancak İstiklâl Harbi'ni inkılâplar izlemeseydi, millî devleti kurmak da, çağdaşlaşmak da mümkün olamazdı. Bağımsız millî devletin kurulması, İstiklâl Harbi ile, çağdaşlaşmanın gerçekleştirilmesi ise inkılâplarla mümkün olabilmıştır.

İstiklâl Harbi, Türk-İslâm sentez medeniyetinin yücelttiği Osmanlı İmparatorluğu'nda, bu sentez medeniyetin kendi kendisini yenileme gücünü yitirip yenik düştüğü noktadaki savaştır. İstiklâl Harbi ve inkılâplar, Türk-İslâm sentez medeniyetinin batı medeniyeti ile yeni bir senteze ulaşması amacına yöneliktir. İnkılâplar, batı medeniyeti ile yeni bir sentezin yolunu açmıştır. Bu sebeple, Atatürkçülüğü bütünü ile yeni bir medeniyet hamlesi olarak görüyoruz.

Türk bilim adamının ve Türk aydınının büyük sorumluluğu Atatürk ve Atatürkçülüğün diğer uluslar üzerindeki yankı ve etkilerini incelemek ve Atatürkçülüğü bir düşünce sistemi olarak dünyaya bütün unsurları ve özellikleri ile anlatmaktır. Atatürk ve Atatürkçülüğün daha açıklıkla ortaya konması ve yayılması, Türkiye'ye olduğu kadar dünyaya da katkı sağlayacak; daha insancıl, daha onurlu, daha barışçı bir ortamın yaratılması gerçekleşebilecektir. Türk insanında ve kurumlarımızda Atatürkçülüğün yerleştirilmesi ve yaşatılması, gücümüzün ana unsurunu oluşturacak, gelişmiş ülkelerle aramızdaki dengesizliği giderecek, bizi zayıf milletlere yaşama hakkı vermeyen Türkiye coğrafyasının gerektirdiği güce ulaştıracaktır. Çünkü Atatürkçülük, her çağda, çağdaş olabilmenin yol ve yöntemini gösterir.

THE UNIVERSALITY OF ATATURKISM

(Abstract)

This article deals with Atatürk and the universal aspects of Atatürkism. One of the important responsibilities of Turkish scholars and intellectuals is to study the impact of Atatürk's ideas on other nations and to explain Atatürk's philosophy to them, because Atatürkism shows people of every age the ways of becoming modern.